RÁJ DUŠE

Tak říkáme sborníku mravně vzdělavatelných a nábožensky poučných pojednání podle prvního spisku tam vzdělaného. – Sborník má čtyři části. V první je volně přeložen *Ráj duše* (*Paradisus animae*) nebo Enchiridion de virtutibus veris et perfectis (Rukověť o pravých a dokonalých ctnostech) přičítaný Albertovi Velikému; probírá 42 ctností, a to tak, že u každé ctnosti ukazuje, co k ní vede a po čem se poznává, naproti tomu pak staví na konci opak ctnosti se znamením, podle něhož se nepravá ctnost pozná od pravé; český zpracovatel předlohu upravil volně, několik kapitol vynechal, některé doplnil výkladem jiným a podobně. – Druhá část sborníku (kap. 37-48) je podobně volně přeložený latinský spis Perraldův (Peralt, Paralt, Paraut) *Summa virtutum et vitiorum* (O ctnostech a neřestech). – Třetí část tvoří drobné kapitolky, jež najdeme v tištěném Passionále na Zelený čtvrtek, a k nim se připojuje jakési zrcadlo zpovědní pro obecnou, generální zpověď. – Poslední část sborníku je vzdělání spisku *De triplici via* (O trojí cestě), připisovaného sv. Bonaventurovi (spisek má i jiné názvy; později jej vzdělal také Štítný v knížkách Ostnec svědomie).

Sborník náš byl psán duchovním pro osobu ženskou, patrně jeptišku, neznalou latiny. Síly překladatelovy však na úkol nestačily.

POČÍNAJÍ SĚ KNIEHY O VŠĚLIKÝCH CTNOSTECH VELMI UŽITEČNÉ

Svatý Jan Zlatoustý vykládaje čtenie svatého Matěje i die takto: Jsú někteří lidé otvrácení podobni licoměrníkóm pokrytým. Nebo ti, což kolivěk vidie, vše ve zlé obrátie a zle súdie. Nebo činí-li kto co pokory dle, dějí: Pokrytec jest. Ač kto pro mdlobu sebe posíliti chce, dějí: Lakotný jest. Pakli jest trpělivý a dobrotivý v stravě, dějí: Stravný jest. Činí-li co spravedlnosti dle, dějí: Hněvivý jest. Pakli bude pokorný, dějí: Blázen jest. Jest-li múdrý, dějí: Pyšný jest; a jest-li kázaně vesel, dějí: Zabylý jest. A jest-li pak nábožný, dějí: Nepřietelivý nebo nepřívětivý jest, chodí jako odjatý. Jest-li přívětivý, dějí: Jest světský a ješitný. Chce-li pak kto býti zóřivý, dějí: Truchlý jest. Jest-li tichý, dějí: Neveselý jest. Mají-li lidé milost k němu, dějí: Pochlebný jest. Hledá-li spasenie lidského a spasenie svého co dle činí, dějí: Chlubný jest nebo chlúby hledá a pro své veličenie činí. Jest-li nábožný a bohu rád slúží, dějí: Neudatný jest a jako odjatý chodí, nebo: Nálicha jest, dějí.

Slušie nám znamenati, že některé vášně sú zlí obyčějové, že budú tak velmi podobni k dobrým a jsúce zlí, jakož již nynie tohoto času úpornú mysl počítají za spravedlnost, nesličné tovařišstvo za veselé tovařišstvo, ješitenstvie za duchovnie veselé; léniemu dějí: Chytrý jest, nestráví sě přielišnú stravú; za šlechetnost a za čistotu přielišné okrášlenie sebe mají; ktož přieliš mnoho čeledi má a té hrdě chová, dějí: Ctně sě má; ktož dává co svého marně nebo ješitně, toho mají za štědrého; lakomému na sbožie dějí: Chovatedlný jest a nazývají jej všickni strýcem; ktož stojí upra svú mysl, tomu dějí: Ustavičný jest. Poknířenstvie za svatost a licoměrstvo za náboženstvie mají, aby točíš boha milující zdáli sě. Ktož kolivěk netbá na to, což zlého činí přieliš, ten slóve trpělivý a dobrotivý; ten, ješto jest přětvrdý na súdě, ten slóve pravý poprávcě; ten, ješto nesmie tresktati žádného neb zlého staviti, ten

slóve pokojný; a ktož jest ješitný, tomu dějí: Ctný jest; netbanlivý, ten slóve dobrotivý.

Znamenajž, že těmito činy nezaslúží žádný věčné mzdy. Také sú někteří mravi na některém člověku, že jest jako od přirozenie pokorný nebo dobrotivý nebo skrovný, štědrý, lítostivý, pokojný a také tichý; těmito také věcmi žádný nezaslúží věčné mzdy ani odplaty, donidž milosti božie člověk nemá. Ale když člověk má boží milost v sobě, tehdy vším od boha odplatu vyslúží. Nebo pohané i židé jmievají tyto ctnosti dobré, avšak věčné odplaty nevyslúžie jimi, nebo božie milosti, jenžto jest kořen i základ všie odplaty i mzdy, té nemají.

Také sú některé vášně dobré i dobří mravové, ale pak mají je za zlé vášně; jakožto někteří blázni spravedlnost nazývají hroznost a lítnost, nebo, bude-li kto maličko spravedlný, dějí: Mstí sě; činí-li kto co pro náboženstvie, dějí: Chvály hledá ješitné, nebo ještě někak jinak to obrátie. A chce-li kto zóřivý býti, dějí: Hořké mysli jest a trpkého srdcě. Učiní-li kto co pro pravú milost, dějí: Pro závist nebo pro nenáviděnie, ano pro milost a pro lásku to sě stalo; ješto jest jistě pro buoh a dobrým úmyslem, to oni jinak obrátie ve zlé a jiného ještě mnoho k tomu přičinie. A proto, že jest tak nesnadno rozeznati dobrých mravóv ote zlých, proto chci pověděti, co sú praví a svrchovaní mravi, a najprvé, co jest pravé a svrchované milovánie boha. Nebo milost, od niežto milovánie božie pochodí, to jest mátě i koruna vších mravóv, nebo ona sama okrašluje vše jiné a bez nie ižádný jiný mrav nenie bohu vzácen, ale ona sama jiné vščcky vzácny činí. Protož o nie počnem psáti. Najprvé chvála buď bohu mocnému, jenž je kraluje a bude kralovati.

1 *čtenie svatého Matěje* evangelium sv. Matouše – 2 *otvrácený* zvrácený, převrácený; *pokrytý* pokrytecký – 3 *pokory dle* pro pokoru, z pokory – 4 *lakotný* chtivý, lačný – 5 *strava* náklad na život; *stravný* nákladně, nádherně žijící – 6 *kázaně* ukázněně – 7 *zabylý* bláznivý, potřeštěný; *nepřietelivý* nedružný, nepřívětivý – 8 *odjatý* (t. rozumu) u vytržení; *ješitný* marnivý – 9 a 36 *zóřivý* horlivý, urputný (zelus); *milost* láska, zalíbení – 10 *pochlebný jest* dává si pochlebovati; *spasenie svého co dle činí* pro své spasení něco činí – 11 *chlubný* vychloubavý; *veličenie* zvelebení – 12 *nálicha* prudký, přepjatý člověk

13 *vášeň* vlastnost – 13-14 *zlí obyčějové, dobří obyčějové* chyby, ctnosti (vitia, virtutes) – 14 *úporná mysl* urputnost, zarputilost, bezohlednost, tvrdost (severitas) – 15 *nesličný* nepěkný, špatný; *ješitenstvie* marnivost – 16 *nestráví sě* nevyčerpá se – 19 *chovatedlný* šetrný, spořivý – 20 *upra svú mysl* jsa umíněný; *ustavičný* stálý, vytrvalý; *pokniřenstvie* pošmournost, pokrytectví, poťouchlost – 21 *náboženstvie* nábožnost – 23 *pravý poprávče* spravedlivý soudce; *nesmie* neodvažuje se; *zlého staviti* zabrániti zlému – 29 *donidž* dokud

34 *hroznost* ukrutnost; *lítnost* prudkost – 40 *přičinie* přidají – 41 *svrchovaný* dokonalý – 42 *pochodí* pochází; *mátě* matka – 43 *ižádný* žádný – 45 *je kraluje* kraluje (je kralující)

O TRPEDLENSTVÍ

Pravé trpedlenstvie jest, když kto trpí nesprávně a nevinně kakýž kolivěk nepokoj nebo smutek, jakož svatý Job praví: „Neshřěšil sem, avšak trpím zamúcenie." Kakž jest zámutek nevinnému člověku těží trpěti než vinnému, však móž

každý člověk raději trpěti nepokoj tělesný i zámutek srdečný pro nevinu než viny dle, jakož praví svatý Petr: „Ijednomu ne zákon trpěti jako zloději neb jako vražedlníku. Nebo lépe jest trpěti neviny dle než trpěti provinivše." — Ale buoh vám chce z toho otplatu dáti, když trpěti budete pro svój dobrý život nebo strast, nepokoj nebo smutek, míle trpěti a pokorně, když vem budú láti. — Tehdy jest trpědlenstvie většie chvály dóstojno, když kto trpí ot přátel než od nepřátel, nebo tieže člowěku trpěti od těch, ješto sě činie nebo sdají dobří nebo přietelé. Neb tak jest božie přietelnicě mezi dcerami jakož lilium mezi trním; a kakž kolivěk bode trnie lilium, však proto ono nic nepotratí své bělosti i barvy; a čímž jest u bodlivějšiem trní, tiem věcši vóni jmá, a čímž je viece bode, tiem kráše jest i šlechetnějše, nebo krásný květ mezi trním kraší sě sdá i viece svietí; takéž dobrý člověk mezi zlými. A kakž kolivěk protivno jest dobrým lidem mezi zlými, však on proto nepotratí své bělosti nic ani krásy, ale vždy chová života světlosti údóv svých i nravóv svých i vších dobrých vášní.

Ten jmá pravé trpedlnestvie, ktož netoliko srdcem trpí protivnú věc, ale ktož jie viece žádá jmieti, jakož praví prorok: „Čakal sem a žádal protivenstvie a žalosti."

Pravý trpědlný nepovrtře nic, když trpí, ani treskce z toho, co naň přepuščeno. Jakož svatý Job právě nikdy nepovrtlal ve všem v tom, což bóh byl naň přepustil, ale vše míle trpěl a bohu děkoval ze všeho, i z dobrého i ze zlého i z protivného. Pravý trpědlný nezpravuje sě nikdy, ač jeho otieží o jeho násilí nebo protivenství, neb jemu sě sdá, by to dóstojně trpěl. A také vše on trpí míle a to poručí bohu po vše časy; nebo on jmá zjeviti vinu i nevinu a toho otplatiti podlé zaslúženie. Jesus Kristus před Pilátem, když jeho otázal, nechtěl sě zpraviti a moha tiem smrti zbýti. A také ktož žaluje své násilé lidem, tiem sobě oblehčí na srdci a trpenie umní.

Troje věc mohla by ny k trpělenství přichýliti, bychom míle trpěli: Prvé jest, ež našimi zlými skutky zaslúžili jsmy věčnú muku pekelnú a tu my meškáme pokorú a utrpením získati. — Druhé, že Jesus Kristus dlúho trpěl, a nevinný, veliký nepokoj pro ny hřiešné lidi a vinné. A proto zákon nám; jemu rovně otplatiti, jímž tiemž; jako on trpěl míle, takéž my. — Třetie, nebo proto věrný bóh a dobrý chce každému zaplatiti podlé množstvie utrpenie, podlé hořkosti úsilé, jakož jest často trpěl úsilé hořká, takéž sladké chce tobě dáti; a čím viece úsilé pro bóh trpěl, tiem tobě radosti viece a rozkoši; a každého trpenie pro buoh že tisíckrát viece odplatí jemu.

Znamenie pravého trpenie tehdy jest, když sebe člověk nemstí a maje moc toho pomstiti, a také když toho brání vším jiným i radí, aby sebe nemstili, jakož král David zapovědě vším svým přátelóm jednoho zlého slova mužě, jemuž diechu Semej, aby jeho nezabíjeli, jenž bieše jemu lál a bieše jej vražedlníkem nazval a blátem naň metal i kamením.

Pravý trpělivý prosí boha za své nepřátely, jako Jesus Kristus prosil za ty, ješto jej ukřižovali, a jako svatý Ščepán za ty, ješto jej ukamenovali. Také trpělivý člověk nutí buoha, že sě musí nad ním smilovati, jakož pravi Mojžieš, když k bohu vece:

„Nebo odpusť tomuto lidu vinu, nebo shlaď mě s svých živých knih, v nichžs mě napsal." Tito tři uslyšáni jsú v svéj modlitbě.

Znamenie nepravého trpelenstvie jest, když člowěk moha netbá pro svój nepokoj, jenž sám sobě učinil svými skutky, dobrých děl, jenž k bohu příslušějí, pak toho dá užiti nevinnému bohu a sám sobě to učiniv; také nepravé trpělenstvie nebo hněvivé srdce sotně sě muož sdržěti, by sě neprodřělo některým pokázaním nebo v sloviech nebo na skutciech nebo některým znamením, a toho hněvu dá užiti nevinnému bohu, sám sobě nepokorným srdcem učiniv.

Nadpis: *trpedlenstvie* trpělivost – 1 *nesprávně* neprávem; *kakýž kolivěk* jakýkoliv – 2 *zamúcenie* zarmoucení, zármutek – 3 *kakž* ačkoli, třebas; *zámutek* zármutek; *těží* těžší, tíže – 4-5 *viny dle* pro vinu – 5 *ijednomu ne zákon trpěti* nikdo ať netrpí – 8 *vem* vám – 11 *přietelnicě* přítelkyně; *kakž kolivěk* jakkoliv; *bode* bodá – 12 *bodlivý* píchavý, ostnatý – 13-14 *kráše, kraší* krásnější – 16 *života světlosti* lesku, z lat. candorem bonae conscientiae (překlad chybný) – 17 *vášeň* vlastnost – 18 *trpedlnenstvie* trpělivost

21 *trpědlný* trpělivý; *nepovrtře* (k *povrtrati*) nezareptá – 22 *nepovrtlal* (k *povrtlati*) nezareptal; *přěpustil* dopustil – 23 *míle* ochotně – 24 *nezpravuje sě* neospravedlňuje se; *otieží* otáží se – 27 *zpraviti sě* ospravedlniti se – 27-28 *smrti zbýti* zbaviti se, uniknouti smrti – 28 *oblehčí* uleví; *trpenie umní* utrpení zmenší, ulehčí

29 *ny* nás – 30 *ež* že – 32 *nepokoj* znepokojování; *zákon nám* jsme povinni, máme – 32-33 *jimž tiemž* stejně, stejnou měrou

40 *zlého slova* zlé pověsti – 45 *pravi* pravil (za lat. fecit) – 46 *nebo... nebo* buď... anebo

50 *dá užiti bohu* svede to na boha – 51 *sotně* sotva; *by sě neprodřělo* aby se neprodralo, neprojevilo; *pokázanie* projev, známka

SBORNÍK ROZJÍMAVÝCH SPISŮ VÁCLAVA S POŘIEČIE

Sborníku se říkalo Zrcadlo sv. Augustina podle jednoho ze spisů v něm obsažených.

Ponecháváme mu název Zrcadlo sv. Augustina, jak se nazývá v českých i latinských rukopisech, v nichž větší část textu na začátku se shoduje s (Pseudo)Augustinovým spisem Manuale, Speculum manuale (Rukověť), ale konec je jiný. Je vzat ze spisku zvaného u Migne De interiori domo (O vnitřním domě), otištěného mezi spisy Bernardovými; není ve skutečnosti Bernardův, ani Huga Svatoviktorského, jemuž se také někdy neprávem připisuje (jako 3. kniha ze čtyř knih De anima, O duši).

Sborník je neúplný a má poruchy v textu (písař mechanicky opisoval za sebou texty, které k sobě nepatřily). Václav s Pořiečie je týž písař, jenž opsal spisy Štítného ve sborníku Vyšehradském. Ani ráz některých spisků našeho sborníku neodporuje možnosti vidět v nich stopy práce Štítného.

Obsah tvoří několik rozjímavých spisů obsahově příbuzných:

1. Neurčený dosud spisek *O milování Boha* (De diligendo Deo), neprávem připisovaný Augustinovi, jenž na začátku doslovně přejímá celé části z Hugova spisu De arrha animae (O schránce duše). České vzdělání jeví jistou shodu se spisy Štítného a zlomkem Vratislavským (Nehringovým).

2. Kapitolou 21 začíná spisek Bonaventurovi přičítaný *Soliloquium de quattuor mentalibus exercitiis* (Samomluva o čtyřech duševních cvičeních), také zvaný *Imago vitae* (Obraz života) nebo *Dialogus*. Je to rozhovor duše a člověka, zvaný v českém vzdělání *Rozmlúvanie dušě s svědomím*. (Mimo tento sborník dochoval se nám spis ještě ve sborníku Mu-